

ירושלים מול דמשק: האם צה"ל יאבד את חופש הפעולה בגולן הסורי?

written by אלי קלוטשטיין | 03.12.2025

המבצע הצבאי שהסתבך בסוף השבוע שעבר בכפר בית-ג'ן, שבמהלכו נפצעו שישה קצינים ולוחמים מצה"ל, העלה מחדש לכותרות את הזירה הסורית ואת התנגשות האינטרסים של ישראל מול המשטר בדמשק. לולי האירוע הזה, שכלל מעצר של חוליית טרור המזוהה עם ארגון הג'מאעה האסלאמיה ¹ קבוצה שמשתפת פעולה עם חמאס וחיזבאללה ² ספק אם רבים היו שמים לב לידיעות שפורסמו רק יממה קודם לכן, ואשר עסקו בהתבססות של תאי חמאס וג'יהאד אסלאמי בדרום סוריה, בידיעתו של ממשל א-שרע.

לכאורה, המעצר בבית-ג'ן היה מבצע רגיל יחסית. אך הכוחות שנכנסו לעצור את הפעילים החמושים נקלעו למארב, כלי הרכב שלהם נתקע, וחיל האוויר נאלץ להתערב ולחפות על הלוחמים ³ ואף להשמיד את כלי הרכב של צה"ל. מספר דו-ספרתי של תושבי הכפר נהרגו באירוע, והמחבלים נעצרו.

לפי הערכות המודיעין, בכפר בית-ג'ן לבדו פועלת תשתית טרור שמונה למעלה מ-15 פעילים. הללו, תושבים סורים מקומיים, מקדמים את פעילות הטרור בהתאם לתשלום הניתן להם בידי כל גורם שחודר לזירה הזאת. המשכורת הממוצעת באזור עומדת על כ-50 דולרים לחודש, והסברה בישראל היא שהכסף שניתן לגורמים הללו משחק תפקיד חשוב בהרבה יותר מכל אידיאולוגיה שהיא.

מאז נפילת משטר אסד, אירוע שמלאה לו שנה בימים אלה ממש, בדרום סוריה לא קיימת נוכחות בולטת של איראן או חיזבאללה. עם זאת, ראשי הציר השיעי משקיעים מאמצים בגיוס גורמים מקומיים בעזרת סוכנים שעובדים איתם. במקביל, גם חוליות של ארגוני הטרור הפלסטיניים חמאס והג'יהאד האסלאמי מתבססות בדרום סוריה, בעיקר במחנות הפליטים שמסביב לדמשק, ולפי הדיווחים אף זוכות לסיוע של גורמי ממשל.

אחמד א-שרע, שבעבר נודע כמוחמד אלג'ולאני, משחק כאן משחק כפול: בישראל חושדים במידה גבוהה של ודאות שהוא מכיר את תשתיות הטרור שקונות אחיזה בדרום סוריה, כמו גם את הקשרים שלהן לארגוני מחבלים מוכרים. יש לא-שרע אנשים של כוחות ביטחון הפנים בשטח, שאף עוצרים סוחרי נשק וסמים, אך הם לא פועלים נגד אותן חוליות. יתרה מכך, דווח כי אנשים שמקדמים פיגועים בסוריה עובדים עבור שירותי המודיעין של א-שרע, ובמקביל מנסים גם להוציא לפועל מתווי חבלה נגד הדרוזים באזור. א-שרע אולי אפילו מינה שליח מיוחד שיעמוד בקשר עם הנהגת הג'יהאד האסלאמי ויתאם איתה מהלכים.

במובנים רבים, החשיפות הללו והרקע לפעולה בבית-ג'ן הם בבואה של הדילמה הישראלית מול

סוריה ומשטר א-שרע כיום: מצד אחד יש רצון לנצל הזדמנות של משטר חדש, הריק שהותירו האיראנים, ולבסס מציאות אזורית חדשה; מצד שני, לא ניתן להתעלם מאיומים ופגיעה באינטרסים ביטחוניים.

לכן, למרות הרצון הטוב נראה שהדרג המדיני אינו אופטימי במיוחד באשר לאפשרויות של כינון יחסים טובים עם הסורים. בשבוע שעבר אמר שר הביטחון ישראל כ"ץ כי ישראל "אינה בכיוון" של שלום עם סוריה, והבהיר כי יש בדרום המדינה כוחות שחושבים לפלוש קרקעית לישראל, כולל גורמים חות'יים. הוא גם הצהיר שאם הדרוזים יותקפו שוב, צה"ל מחזיק תוכניות להגנה עליהם, כולל חסימת הגבול.

התפיסה הפסימית הזאת נובעת בין היתר על רקע ההערכות המודיעיניות: ככל שמשטר א-שרע יאפשר לגורמי הטרור להתבסס, ועל אף ניסיונות הסיכול הישראליים, סביר להניח שבסופו של יום פעולה כלשהי נגד ישראל תצליח ² ויהיו לה השלכות מדיניות מול דמשק, והיא גם תחייב את ישראל לפעול צבאית בדרום סוריה.

אלא שישנו גורם נוסף במשוואה הזאת: ארה"ב וחזון המזרח התיכון של הנשיא דונלד טראמפ. השבוע, ימים אחדים אחרי הפעולה בבית-ג'ן, הזהיר טראמפ את ישראל שלא תעשה דבר שיפריע לסוריה לפסוע בדרך שתהפוך אותה "למדינה משגשגת", ואף הדגיש את חשיבות ההידברות בין המדינות. ראש הממשלה בנימין נתניהו המתין פחות מיום לפני שהגיב והדגיש כי יעדי ישראל ברורים: פירוז אזור דרום סוריה, לצד הגנה על הדרוזים ועל היישובים הישראליים בגולן. כדי לא לגרום למתח עם הבית הלבן, הוסיף נתניהו כי משא ומתן "ברוח טובה" עם הסורים אפשרי, אך רק אם דמשק תקבל את האינטרסים הביטחוניים הללו.

אל תתעסקו עם הבריון השכונתי

המצב הייחודי בסוריה מחייב את ישראל לבחון את השינויים בזירה זו ללא הרף. יתרה מכך, כל תגובה או יוזמה ישראלית צריכות להימדד בהתאם לאינטרסים המשתנים ויחסי הכוחות, על פי עוצמת ההתנגשות והפוטנציאל לנזק או לתועלת. בשביל לעשות זאת, חובה עלינו להגדיר מהם האינטרסים הישראליים, לבדוק היכן הם מתנגשים עם היעדים הסוריים ומה נקודות החיכוך האפשריות בעתיד. כך נוכל גם לגזור מסקנות ולהמליץ מה ניתן לעשות כדי לקדם את היעדים הישראליים.

לפני הכול, האינטרס הישראלי הראשון במעלה הוא לנטרל איומי טרור מידיים ומתמשכים מצד גורמי טרור שמבקשים תדיר לבסס תשתיות, לתכנן מתווי טרור ולהוציא לפועל פיגועים נגד חיילי צה"ל בגבול ותושבים ביישובים הסמוכים לגדר בגולן.

הפעולה לסיכול האיומים בעודם מתפתחים היא יישום של השינוי התודעתי של ישראל מאז מתקפת 7 באוקטובר: כוחות הביטחון חוזרים לתפיסה שנוסחה בשנים הראשונות אחרי קום המדינה, שלפיה לא מחכים שהאיום יתבסס ² ותוקפים אותו במכת מנע כדי להסירו עוד בשלב

שהוא נמצא מעבר לגדר, בשטח של האויב. אין לחכות שהאיום יחמיר ויגדל, אלא מטפלים בו כבר בשלב ראשוני.

דרך הפעולה הזאת גם הפכה למנוף מרכזי בשיקום ההרתעה הישראלית, שנפגעה קשות במתקפת חמאס. היא מסייעת לחדש את הדימוי העוצמתי של ישראל כמדינה שמביסה טרור בכל החזיתות בו-זמנית, ולא מאפשרת לו לחדור לשטחה. להבדיל, החלטה ישראל על היעדר פעולה אל מול איום הולך וגדל דווקא תפגע בתדמית שבנתה בעמל רב כ"בריון השכונתי", זה שאסור "להתעסק איתו" ואשר מגיב בעוצמה ובאופן מיידי על כל פגיעה באינטרס שלו.

ה"טיפול" של צה"ל בתאי הטרור בדרום סוריה גם עונה על צרכים אחרים: בין היתר, ייצוב האזור וניקיו ממתחבלים מסייע לכוחות מקומיים (כגון הדרוזים) שתומכים בישראל, ומגן עליהם מפני כנופיות טרור. פירוז דרום סוריה מנשק נועד בעיקרו למנוע מהמשטר להתקיף את הקבוצות האלה, כפי שעשה כבר כמה פעמים מאז שעלה לשלטון לקבוצות מיעוטים כגון הכורדים, העלאוויים וגם הדרוזים.

בנוסף, ישראל יכולה כך להמשיך לדחוק את רגלי איראן וחיזבאללה מאזור הגבול עימנו, אחרי שנים ארוכות שהצליחו לעגן שם נוכחות ללא הפרעה של המשטר הסורי. במסגרת זאת גם ישראל שומרת על נכסים אסטרטגיים שתפסה באזור מאז הפלת אסד, כולל ראש החרמון, המסייע לה לייצוב האינטרסים הביטחוניים שלה.

הפעילות הישראלית הצבאית, בדומה לתורת המלחמה הקלאסית, משמשת גם כמעשה משלים ומקביל לעשייה המדינית. היא מאפשרת לנו להעביר מסר לגורמים רבים בזירה, ולהימנע מחיכוך ישיר עימם כדי להגיע לאותה תוצאה.

כך למשל, העובדה שישראל פועלת בסוריה באופן חופשי, ואפילו נכונה להתעמת עם כוחות משטר סוריים, משגרת לעברו של א-שרע מסר ברור שלפיו הבטחת ריבונותו בארצו תלויה בכך שלא יסכן אינטרסים ישראלים, ואף יפעל בעצמו לסכל איומים ביטחוניים. אם לא יעשה זאת, ישראל תפעל בכוחות עצמה. אגב, אפשר לראות בכך גם הצהרה דומה כלפי הממשלה בביירות: כשם שאנו פועלים בסוריה, כך נעשה בלבנון ² וההפך. אם לא תפרקו את חיזבאללה מנשקו, צה"ל יתערב.

יש בכך גם התרסה לטורקיה ומנהיגה, הנשיא רג'פ טאיפ ארדואן: ישראל לא תירתע מהאיומים והניסיונות להשתלט על סוריה, ושימור חופש הפעולה הצבאי במדינה השכנה הוא אינטרס עליון שלנו. במקביל, יש בכך אמירה ברורה שלפיה ישראל תמנע מהמשטר להצטייד באמצעים שיאיימו עליה ועל חופש הפעולה הצבאי שלה שם, כולל בדרכה לאיראן.

התעוזה הישראלית היא אפילו מסר לאמריקנים: החזון האזורי חיובי בעינינו, אך רק כל עוד הוא אינו מתנגש עם האינטרס הביטחוני שלנו. בה בעת, חשוב להדגיש שההתנהלות הישראלית מול ארה"ב צריכה להיעשות בזהירות. המסר שהעביר הנשיא טרמפ השבוע בדבר הצורך בשיח עם

הסורים מחייב את ישראל מלהימנע מלהפוך את הסוגיה הזאת לאבן נגף ביחסים עם הבית הלבן, במיוחד על רקע תשומת הלב הניכרת שמעניק ממשל טראמפ לג'ולאני. האמריקנים מעוניינים לטפל בסוגיה הלבנונית בנפרד מסוריה, ולהדגיש כי לא דין זו כדין זו, וכי העובדה שחיזבאללה דורש כבר כעת התייחסות פרטנית אין משמעותה שגם סוריה תקבל יחס כזה.

עם זאת, ועל אף הדיווחים בדבר שיחות קשות בין בכירים אמריקנים לישראלים מאז המבצע ביום שישי, לפי שעה לא הציב הבית הלבן תמרור עצור מפורש בפני ישראל. עובדה זו מלמדת שלמרות הקשר עם הטורקים, בינתיים ניתנת לישראל יד חופשית בזירה זו בהתאם לאינטרסים הביטחוניים שלה. אך באותה נשימה ממש, האזהרה השבוע צריכה להילקח גם לתשומת לב מקבלי ההחלטות, ולהדגיש כי טראמפ אכן מייחס חשיבות לשלטון א-שרע.

על כרעי תרנגולת

המשטר בדמשק נהנה מגל אהדה בעולם לאחר שקודמו בתפקיד, בשאר אלאסד, נבעט מהקהילה הבינלאומית וכל תחליף שרק מראה סבר פנים יפות למערב מתקבל לפיכך בברכה גדולה יותר. הנשיא הטרי מנצל את המצב כדי לשחק על התפר של הרווח שיוכל להשיג מתמיכה במיליציות מקומיות והטיפוח שלהן, לבין החשש שמהלך כזה יוכל בטווח הקצר והארוך לפגוע בו מול ארה"ב וישראל.

אך גם א-שרע מצוי בדילמה: לפני הכול מעוניינת דמשק לבסס את הריבונות שלה, העומדת על כרעי תרנגולת. לכן חושש המשטר מעימותים פנימיים שיציגו אותו באור שלילי, ויעדיף לעיתים לספוג מחירים שונים גם אם יאפשר לכוחות שפועלים תחתיו "לפרוק לחץ" על קבוצות אוכלוסייה מקומיות. מנגד, עליו להיזהר מפני האפשרות שגורמי טרור קיימים, קבוצות חמושות והתארגנויות חדשות שיצמחו תחת שלטונו יהפכו לאיום שידח אותו משלטונו.

ההתלבטות קיימת גם ביחס לגורמים חיצוניים. מצד אחד א-שרע מעוניין בנטרול האיום הישראלי והשגת סטטוס-קוו מול צה"ל באמצעות סיוע לאינטרסים הביטחוניים של ישראל. מנגד, התשת ישראל באמצעות חוליות קטנות כאלה אולי תקדם את נסיגת צה"ל מהחרמון בשל האבדות שתספוג. כמו כן, התגובה הישראלית למתקפות על האינטרסים שלה תוכל אפילו לשרת את א-שרע אם יציג אותה באור נכון, וכך יצליח לאחד את המדינה סביב הדגל הסורי ונגד האויב המשותף.

אך אולי יותר מכול, דמשק מעוניינת להמשיך לקדם את הדימוי החיובי שלה בעיני ארה"ב ומדינות אירופה, ובאופן פרטני היא רוצה להמשיך את שיתוף הפעולה במלחמה בדאע"ש. אחד הגורמים העיקריים בסוריה שמאיימים כיום על השלטון החדש. הצלחה שם גם תעלה את קרנו של א-שרע בעיני האמריקנים. לא ניתן להתעלם מסמיכות ההודעה האמריקנית על התמיכה בנשיא ובין המבצע המוצלח של חיסול מעוזי ארגון הטרור הג'יהאדיסטי בשבוע שעבר בשיתוף פעולה של הסורים וארה"ב, ובהם כאלה שגם השתתפו לאחר מכן בעימות עם צה"ל.

בנוסף, מכיוון שסוריה אינה מעוניינת להיקלע לבידוד מדיני אזורי בדומה למשטר הקודם, א-שרע מאוד רוצה לקדם שני תהליכים מקבילים: הראשון הוא סיכול דריסת הרגל האיראנית ושל הציר השיעי במדינה, והשני הוא קידום שיתוף הפעולה עם גורמים אסלאמיים אחרים באזור [2] טורקיה בראשם, אך הכוונה היא גם למדינות ערב המתונות, שכבר הביעו את נכונותן במעשים ובמילים להתניע קשר עם א-שרע. בטווח הרחוק העמדה החדשה של סוריה תאפשר לה להשתלב במיזמים אזוריים נרחבים ואפילו במסגרות רחבות יותר שיעניקו לה הזדמנויות שנמנעו ממנה עד כה.

שימור המצב או ערעורו

מכל זה עולה שישראל וסוריה מגיעות לנקודת הזמן הזאת עם כמה נקודות חיכוך פוטנציאליות: הבולטת שבהן היא הרצון של א-שרע לתת יד חופשית להתארגנויות מקומיות כדי להימנע מעימות עימן, לעומת הצורך הישראלי לשמור על האינטרסים הביטחוניים בדרום סוריה ומול יישובי הגולן. באותה נשימה, ישראל זקוקה ליד חופשית לצורך פעילותה הביטחונית במדינה השכנה, אך זה יציב אותה בעמדה מתריסה מול דמשק ואנקרה. לא בטוח שישראל גם מעוניינת לערער את יציבות הממשל בדמשק [2] מה שיכול להיות תוצאת לוואי של מהלך כזה.

בשלב זה דמשק וירושלים מתחרות גם על תשומת הלב והקשב האמריקניים, ולצד זאת לשתי המדינות יש אינטרס משותף בדחיקת האיראנים. כיצד יש לנהוג במצב כזה? ישראל השקיעה הרבה מאמצים ודם בשיקום ההרתעה שלה בזירות השונות, והיא אינה יכולה להרשות לעצמה בטווח הארוך התבססות של גורמי טרור הרוקמים מזימות לביצוע פיגועים על גדר הגבול שלה. בה בעת, מדובר ברגע רגיש גם מבחינה מדינית, הכולל מעורבות של הטורקים והאמריקנים גם יחד. בנוסף, אף שיכול בהחלט להיווצר איום מאזור דרום סוריה, לפי שעה הוא אינו עומד בסדר הגודל של האיום מלבנון, למשל.

לפיכך, המצב הנוכחי מחייב את ישראל לנהוג במשנה זהירות, ולבחון כל איום בדקדוק כדי לראות אם הוא מתפתח לרמה לא סבירה ויש להסיר אותו. באותה עת בירושלים נדרשים כל העת לבחינה מתמשכת של הכדאיות ביציבות שלטון א-שרע: מצד אחד, המשטר שלו מועיל רק כל עוד הוא מסייע לשימור האינטרסים הביטחוניים של ישראל. מצד שני, מעמדו מעורער וכל דחיפה קטנה יכולה להפילו [2] ואין לדעת מי יבוא במקומו או מה יקרה במדינה אם ייפול.

חשוב להדגיש שאין הכוונה שישראל צריכה לסייע באופן פעיל להפלת שלטון א-שרע, אלא בשקלול ההשפעות של פעולה ישראלית בסוריה על יציבות שלטונו [2] עד כמה צריך לקחת זאת בחשבון, ועד כמה אכפת לנו, אל מול האינטרסים האחרים שלנו? עד כמה "נתחשב" בפריכות של המשטר בדמשק בבואנו לתכנן מבצעים צבאיים? איך זה עשוי לפגוע באפשרות לשלב את סוריה בחזון טווח ארוך של נורמליזציה, ניתוקה מהשפעה טורקית או איראנית ואפילו הכללתה בהסכמי אברהם?

למעשה, ייתכן שגם המצב הקיים נוח לנו. אי היציבות של המשטר היא הזדמנות לישראל, שכן

היא יכולה לנצל את חולשת הממשלה בדמשק כדי להמשיך לעשות ברצונה בסוריה. בהקשר זה, ההפגזה הסמלית של ארמון הממשל בדמשק ביולי, במהלך המתקפה על הקהילה הדרוזית בדרום סוריה, הייתה מימוש של משחק עדין מאוד, שיש לשמור בעניינו על איזון בין העברת מסר למשטר ובין ערעור יציבותו.

לפיכך, ישראל צריכה להגדיר לעצמה "קווים אדומים" שחצייתם מחייבת אותה לפעול, בעוד שעליה לקבל שייתכן שישנם תסריטים מסוימים שתצטרך, לפחות במידה מסוימת, גם להכיל. במקביל, עליה לגבש "סל" של תגובות במדרגים שונים, שניתן יהיה להשתמש בהן לאחר שיקול כל האינטרסים והרגישויות. הכול צריך להיעשות בתיאום עם האמריקנים, עדיף מקדים. סוגיה חשובה שתשפיע על הפתיחות האמריקנית לדרישות ישראל היא השאלה עד כמה "תקוע" החזון האמריקני האזורי, לאור הידרדרות המצב האפשרית בעזה ובלבנון, והאפשרות שגם איראן משמיעה קולות של מלחמה קרבה ובאה.

במקביל, יש עוד דברים שניתן לשקול: כך למשל, ישראל יכולה לבחון את האפשרות לגייס בעצמה גורמים מקומיים בדרום סוריה שיסייעו לה בעבור תשלום וסיוע, בדומה למה שעושים האיראנים. אם מדובר בתחרות על הכיס, ייתכן שיש כאן השקעה כדאית בטווח הארוך.

כמו כן, למרות התמיכה הפומבית בשלומם של הדרוזים, יש להיזהר גם מסיוע גלוי לגורמים המקדמים את שאיפות העצמאות הדרוזית. ודאי שהדברים נכונים באשר לתמיכה בהקמת התיישבות ישראלית בדרום סוריה. קריאת תיגר מדינית ישירה על הריבונות הסורית, להבדיל מפעולה צבאית, יכולה להיתפס גם בוויינגטון כפעולה שחוצה גבולות אסורים, ובשלב הנוכחי נראה שתועלתה אינה עולה על חסרונותיה.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 3 בדצמבר, 2025.